Justitieombudsmannen
Nils-Olof Berggren

Fråga om Fonden för fukt- och mögelskador haft stöd i författning för ett beslut att garantera betalning av rättegångskostnaderna i mål om skadestånd

Anmälan

I en anmälan till JO begärde AA att JO skulle granska Kammarkollegiets beslut att svara för enskilda parters rättegångskostnader i mål om skadestånd. Han anförde bl.a. följande.

Han bedriver konsultverksamhet under firman B.A.R. AB. Hans huvudsakliga sysselsättning är överlåtelsebesiktningar av fastigheter före köp på köparens uppdrag. Besiktningarna utförs enligt en modell som framtagits av Svenska Byggnadsingenjörers Riksförbund (SBR) och han är certifierad enligt Sitacs regler. – BB och CC väckte talan om skadestånd mot hans bolag under påstående att han varit försumlig vid utförande av ett uppdrag. Hässleholms tingsrätt ogillade talan och motparterna överklagade. Vid förhandling i hovrätten, där talan också kom att ogillas, framkom att Kammarkollegiet svarade för deras rättegångskostnader, eftersom rättsskyddet i deras hemförsäkring var förbrukat, och att de beviljats stöd till reparationerna (dnr 1433/96). – Enligt avgörande från Högsta domstolen beviljas inte rättshjälp när rättsskyddsförsäkring finns men försäkringsbeloppet är förbrukat. Han ifrågasätter därför om det är lagligt att staten genom Kammarkollegiet går in och beviljar förtäckt rättshjälp på sätt som skett.

Utredning

Muntliga upplysningar inhämtades från Kammarkollegiet. Det kom då fram att ärendet handlades av Fonden för fukt- och mögelskador, en enhet inom Kammarkollegiet.

Fondens akt lånades in och granskades. Anmälan remitterades därefter till fonden för yttrande. I fondstyrelsens remissvar anfördes följande.

> **Fondens verksamhet m.m.**
>
> Bestämmelser om fondens verksamhet finns i förordningen (1993:712) om den statliga fonden för fukt- och mögelskador i småhus, m.m. (fondförordningen). Enligt den förordningen kan fondens styrelse under vissa särskilt angivna förutsättningar lämna bidrag till kostnader för att avhjälpa fukt- och mögelskador i en- och

tvåbostadshus. Det kan här nämnas att den allmänna benämningen på fonden sedan lång tid tillbaka är Småhusskadenämnden.

Som en bakgrund vill fondstyrelsen i korthet beskriva handläggningen av de bidragsärenden som förekommer hos fonden.

Fondstyrelsen tillämpar i flertalet ärenden en beslutsmodell som innebär att beslut fattas i två steg. Med ett underlag som består av husägarens ansökan och en skadeutredning meddelar fondstyrelsen i det första steget ett beslut (steg 1 beslut) i frågan huruvida husägaren har rätt till bidrag, vilka huvudsakliga reparationsåtgärder styrelsen anser nödvändiga för att huset skall fungera tillfredsställande som bostad och hur stor del av reparationskostnaden som sökanden själv skall bära (självrisken). Skadeutredningen utförs regelmässigt av en av fonden anlitad teknisk konsult.

Om husägaren accepterar erbjudandet om bidrag i detta steg 1 beslut, skall anbud inhämtas på utförande av de nödvändiga reparationsåtgärderna. Först när anbud inkommit blir det nämligen möjligt att beloppsmässigt ange hur stort bidrag husägaren får från fonden. Detta meddelas husägaren i ett s.k. steg 2 beslut.

Av särskilt intresse i detta ärende är bestämmelserna i 9 § fondförordningen. Enligt dessa bestämmelser skall nämligen den husägare som vill få bidrag från fonden – om fondstyrelsen begär det – bl.a.

1. överlåta sin rätt till nedsättning av köpeskilling och skadestånd på staten intill det belopp som utbetalas från fonden,
2. förbinda sig att samråda med fondstyrelsen i fråga om nedsättning av köpeskilling och skadestånd i sådan del som inte omfattas av överlåtelse enligt 1,
3. förbinda sig att medverka till de utredningar och lämna de upplysningar som behövs för att statens rätt skall kunna tas till vara, och
4. förbinda sig att återbetala vad fonden utgivit, i den mån skadan ersätts på annat sätt.

Redan i steg 1 beslutet informeras fastighetsägaren om att han eller hon – om erbjudandet om bidrag accepteras – kommer att avkrävas en förbindelse i de avseenden som finns angivna i 9 § fondförordningen; för kännedom fogas alltid ett exemplar av förbindelsen till steg 1 beslutet. Om fastighetsägaren accepterar styrelsens bidragserbjudande föreskrivs i steg 2 beslutet, som ett villkor för utbetalning av bidraget, att fastighetsägaren skall underteckna och återsända förbindelsen.

AA:s anmälan

AA har i sin anmälan till Justitieombudsmannen anfört bl.a. att det i ett mål om skadestånd mellan BB och CC, å ena sidan, och AA, å den andra, framkommit att Kammarkollegiet svarade för AA:s motparters rättegångskostnader. AA har nu bl.a. begärt granskning av vad som förekommit och om det är lagligt att staten genom Kammarkollegiet beviljar förtäckt rättshjälp på sätt som skett i det aktuella målet.

I klarhetens intresse skall anmärkas att det är fondstyrelsen som har beslutat att stödja BB och CC i processen genom att garantera betalning av de rättegångskostnader i hovrätten och Högsta domstolen som eventuellt skulle falla på dem. Kammarkollegiets roll i sammanhanget har enbart bestått i att kollegiet har skött utbetalningen av aktuella ersättningsbelopp.

Fondstyrelsens beslut att ansvara för en del av rättegångskostnaderna i målet grundas på de ovan redovisade bestämmelserna i 9 § fondförordningen. Syftet med dessa bestämmelser är självfallet att göra det möjligt för fonden att återvinna utgivna bidrag i den mån ersättning för den aktuella fukt- och mögelskadan skall betalas av någon annan än fastighetsägaren. Genom att fastighetsägaren överlåter sin rätt till nedsättning av köpeskilling och skadestånd öppnas möjlighet för fonden att bl.a. aktualisera en talan vid domstol. Talan om nedsättning av köpeskilling kan av naturliga skäl väckas endast mot föregående ägare av den skadade fastigheten.

Däremot kan det visa sig befogat att föra en skadeståndstalan även mot annan än föregående ägare, t.ex. mot en försumlig byggnadsentreprenör, mot kommunen på grund av försummelse vid myndighetsutövning eller, som i detta fall, mot en besiktningsman.

Bestämmelserna i 9 § fondförordningen ger fonden både en rätt och en skyldighet att bevaka statens intressen. Erfarenheterna under den tid fonden har funnits – cirka 15 år – visar dock att det i det stora flertalet fall antingen saknas skäl eller är alltför kostsamt att försöka återvinna utgivna bidrag. T.ex. har rättegångskostnadsreglerna verkat avhållande i de fall fondstyrelsen övervägt att aktualisera en domstolsprocess.

I vissa fall är förhållandena sådana att fastighetsägaren har en pågående process när han gör sin ansökan om bidrag från fonden. Det är i några sådana fall som fondstyrelsen – på framställning av fastighetsägaren – använt sig av möjligheten att garantera betalning av en del av rättegångskostnaderna i målet. Fondstyrelsen anser att statens intressen genom detta tillvägagångssätt kan tas tillvara på ett processekonomiskt förmånligt sätt. Det kan tilläggas att fondstyrelsens beslut att garantera betalning av rättegångskostnaderna i det nu aktuella målet var föranlett även av en förmodan att den för styrelsens verksamhet betydelsefulla frågan om en besiktningsmans ansvar skulle få ytterligare belysning.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis anser fondstyrelsen således att bestämmelserna i 9 § fondförordningen ger styrelsen rätt att använda medel ur Fonden för fukt- och mögelskador för att på sätt som skett i förevarande fall tillvarata statens intressen.

AA kommenterade remissvaret och vidhöll sin kritik. Han påpekade bl.a. att fondstyrelsen först efter tingsrättens dom, som är helt klar, gått in med garantier.

I beslut den 4 november 2004 anförde *JO Berggren* följande.

Bedömning

Av fondens akt framgick bl.a. följande. Fonden fann i beslut den 26 mars 1997 att bidrag till reparationskostnaden, minskad med självriskbeloppet, för att avhjälpa fukt- och mögelskador i BB:s och CC:s bostadsbyggnad borde lämnas. I enlighet med detta beslut tillerkändes dem – genom beslut den 6 augusti 1997, den 9 januari 1998 och den 23 januari 1998 – ersättning för styrkta utgifter med sammanlagt 268 075 kr. Den 18 december 1998 ogillade tingsrätten BB:s och CC:s talan mot AA:s bolag. Efter förfrågan från deras ombud i målet beslutade fonden den 17 februari 1999 att ersätta dem ”för deras kostnader om målet förs till hovrätten”. I dom meddelad den 2 april 2001 fastställde hovrätten tingsrättens dom. Vidare förpliktade hovrätten BB och CC att solidariskt ersätta motpartens rättegångskostnader i hovrätten med 55 728 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen (1975:635) från dagen för domen. Deras ombud inkom därefter till fonden med faktura avseende nedlagt arbete och kostnader och påminde samtidigt om fondens ersättningsskyldighet även för motpartens rättegångskostnader. På ombudets faktura finns noterat att kopia skickats till Kammarkollegiet för utbetalning. Sedan domen överklagats och Högsta domstolen beslutat att inte meddela prövningstillstånd inkom den 13 september 2001 till fonden en begäran från ombudet om ersättning för arbetet med överklagandet till Högsta domstolen i enlighet med bifogad faktura. På denna begäran finns noterat ”För betalning i

enlighet med protokollsbeslut 2001-04-25” samt att begäran skickats för utbetalning.

Enligt 9 § 1 fondförordningen kan husägaren överlåta rätten till ersättning på staten. Därigenom ges fonden en möjlighet att vända sig mot säljaren eller annan skadeståndsskyldig för att återvinna utgivna bidrag eller om husägaren redan väckt talan inträda i rättegången (13 kap. 7 § första stycket rättegångsbalken).

I detta fall har fonden valt att stödja fastighetsägarna genom att garantera betalning av rättegångskostnader som de skulle kunna bli betalningsskyldiga för i skadeståndsprocessen i hovrätten eller i Högsta domstolen. För min del har jag svårt att finna denna stödform förenlig med huvudregeln i 1 § fondförordningen om ekonomiskt stöd i form av bidrag eller ersättning för avhjälpande av fukt- och mögelskador. Bidragsformen synes inte heller kunna härledas ur regeln i 9 § om husägarens skyldighet att överlåta sin rätt, att samråda med fondstyrelsen eller att återbetala vad fonden har utgett. Jag delar således inte fondstyrelsens här uttalade uppfattning att bestämmelserna i fondförordningen ger styrelsen rätt att använda medlen på sätt som här har skett.

En annan sak är att den använda stödformen kan vara förenlig med det övergripande syftet med fondens verksamhet – att stödja avhjälpandet av fukt- och mögelskador. Fondens indirekta inträde i skadeståndsprocessen kan dock ha haft sådan betydelse och inverkan på parternas rätt i processen att åtgärden inte borde ha vidtagits utan direkt stöd i fondförordningen.

Jag stannar vid dessa uttalanden när det gäller bedömningen av fondstyrelsens agerande.

Eftersom det som har kommit fram i ärendet kan vara av intresse för lagstiftaren översänder jag ett exemplar av detta beslut till Miljödepartementet för kännedom.

Ärendet hos JO är härmed avslutat.